

По-перше, в посиленні ролі державних банків і дочірніх банків з участю іноземного капіталу. Рядові вкладники будуть віддавати перевагу купівлі іноземної валюти готівкою і концентрації своїх заощаджень в банках з державною участю. Більш заможні клієнти, які мають вже достатній обсяг накопичень, будуть або йти переважно в дочірні іноземні банки, або виводити гроші за кордон. Але в умовах посилення конкуренції ця тенденція тимчасова.

Друга тенденція, яка останнім часом посилюється — консолідація українського банківського бізнесу через створення банківських угруповань шляхом злиття, поглинання і створення банківських холдингів. Малі і середні банки потребують «рекапіталізації». В значній мірі це пов'язано з посиленням ритейлового напрямку в діяльності банків, що потребує збільшення інвестицій на забудову філіалів та офісів, розвиток карткового бізнесу, інтернет-банкінгу, емісію карток, установку банкоматів, відповідну підготовку кадрів. Тому консолідація бізнесу — процес об'єктивний. Крупні банки, які поставили за мету стати фінансовими супермаркетами, будуть скуповувати банки з розгалуженою філіальною мережею, в тому числі і регіональні.

По-третє — це розширення і диверсифікація попиту на банківські послуги. В умовах посилення конкуренції невеликі банки та мікрофінансові посередники будуть займати ринкові ніші, що буде сприяти створенню різноманіття форм та інститутів фінансового посередництва.

Україні треба доопрацювати і прийняти законопроект «Про акціонерні товариства», законодавчо врегулювати питання корпоративного управління, враховуючи найкращий світовий досвід у цьому питанні та українські реалії. Кабінету Міністрів України необхідно запровадити систему управління державними корпоративними правами, звернути увагу на захист прав акціонерів, освіти членів спостережних рад та рад директорів, насамперед в 1,5 тисячі стратегічно важливих акціонерних товариствах, співвласником яких є держава.

Такий еволюційний, ринково-орієнтований шлях розвитку банківської системи буде сприяти зміцненню довіри до неї інвесторів, кредиторів, клієнтів і вкладників.

І. М. Лазепко

Київський національний економічний університет

ПРОБЛЕМИ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА
ДОПОМОЖЕ РОЗВ'ЯЗАТИ ЕКОЛОГІЧНИЙ БАНК

Охорона навколишнього природного середовища за останні десятиріччя стала глобальною проблемою. Внаслідок необачної економічної діяльності людей порушена природна рівновага на нашій планеті, а тому за останні десятиріччя на ній щонайчастіше відбуваються різні катаклізми — посухи, цунамі, тайфуни, бурі, повені тощо. За даними Генерального секретаря ООН Кофі Аннана, щорічно у світі мільйони людей помирають від небезпечно-го довкілля — брудної води, забрудненого повітря всередині приміщень, викидання токсичних відходів у атмосферу, в тому числі тільки через користування забрудненою водою у світі вмирає понад три мільйони людей [1].

Сьогодні людство стоїть на порозі світової екологічної катастрофи. Однією з країн, яку найбільше зачепила екологічна криза, є Україна. Ще за радянських часів тут досить сильно були розвинуті гірничорудна, вугільна, металургійна, хімічна та інші галузі промисловості, її територія характеризується великим відсотком розораності земель і низькою лісистістю території. А тому Україна є однією з країн у світі, територія якої найбільше забруднюється викидами промислових підприємств, відходами промислового виробництва, виробками гірничодобувної промисловості тощо. Спричиняють таке забруднення й підприємства агропромислового комплексу та транспортні засоби.

Правда, з перших років після завоювання Україною державної незалежності викиди шкідливих речовин в атмосферу аж до 2001 р. неухильно знижувались — з 8,8 млн т у 1992 р. до 4,0 млн т у 2000 р. Насамперед це пояснюється економічною і платіжною кризою, в умовах якої багато підприємств не працювало. З початком економічного пожвавлення ці викиди дещо зросли і стабілізувались приблизно на одному рівні (4,1 млн т на рік). Правда, індекс забруднення атмосфери у 2003 р., коли багато підприємств запрацювало та збільшується кількість автомобілів, хоч не набагато, але зріс проти 2002 р. [2]. Така ж ситуація склалася з забрудненням промисловими й побутовими стоками поверхневих вод і ґрунтів. Але нарощування обсягів виробництва в найближчі роки, якщо екстрено не вжити радикальних заходів, може призвести до суттєвого зростання забруднення навколишнього середовища. А воно матиме вкрай негативні наслідки.

Вони уже сьогодні досить помітні: збільшились захворюваність людей і тварин й витрати на лікування, зменшилась тривалість життя населення, щезають численні види рослин і тварин, в

багатьох регіонах дефіцитом стала чиста питна вода, зменшуються врожаї сільськогосподарських культур, гинуть ліси і т. ін.

Тому в Україні, як і у всьому світі, прийшло усвідомлення того, що нашу планету потрібно рятувати. Для цього нашою державою, як і світовим співтовариством, багато чого робиться в галузі охорони навколишнього середовища. Верховною Радою України прийнято відповідне законодавство. Наша країна з проблем охорони навколишнього природного середовища тісно співробітничала як з міжнародними організаціями, так і з окремими державами.

В нашій країні уже прийнято чимало комплексних національних, галузевих і регіональних програм, спрямованих на скорочення споживання викопного палива, підвищення ефективності використання енергії, утилізацію виробничих і побутових відходів. Але ситуація на краще змінюється дуже повільно. Насамперед це можна пояснити тим, що виробничий апарат українських підприємств дуже застарів, на них використовуються відсталі технології. Часто не впроваджуються навіть ті прогресивні технології, які були розроблені в нашій країні, але запроваджені в інших країнах, не говорячи уже про використання того найкращого, чого добились світова наука і практика.

Основними причинами забруднення навколишнього природного середовища є низька екологічна культура і безвідповідальність як посадових осіб, так і пересічних громадян, але насамперед — недостаток коштів на проведення природоохоронних заходів.

Держава бореться із забрудненням навколишнього природного середовища. Для цього вона створила державну систему спостережень гідрометслужби, яка ґрунтується на мережі пунктів режимних спостережень, встановлених у містах, на водоймищах і водотоках як в районах з підвищеним антропогенним впливом, так і на забруднених ділянках. Ця мережа є основою державного моніторингу стану забруднення довкілля. Окрім цього, держава утримує спеціальний контролюючий апарат, який часто на винуватців — юридичних і фізичних осіб — накладає штрафи. Проте ці штрафи не спрямовуються на потреби охорони довкілля, а зараховуються в доходи державного бюджету і використовуються на фінансування передбачених ним витрат, в тому числі лише в якійсь мірі на заходи, пов'язані з охороною навколишнього середовища.

Ще за радянських часів окремими вченими висловлювалась думка про доцільність створення спеціалізованого банку, котрий фінансував би та кредитував заходи щодо охорони навколишнього середовища. Його ресурси на природоохоронні заходи пропо-

нувалось формувати за рахунок коштів міністерств і відомств, підприємств, а також заінтересованих іноземних фірм, міжнародних фондів, вкладів юридичних і фізичних осіб.

Очевидно, створення спеціалізованого екологічного банку в Україні є досить актуальним. Правда воно вимагає прийняття окремого закону про нього, який має бути законом прямої дії. У ньому слід відобразити особливий статус такого банку, специфіку формування його ресурсної бази, основні засади фінансування і кредитування ним природоохоронних заходів, його контролюючі функції. На наш погляд, цей банк має функціонувати як державний з наділенням його окремими правами органу державного управління, адже більшість заходів з охорони навколишнього середовища сьогодні неможливо вирішити на мікрорівні. Це стосується прогнозування, координації цих заходів, управління їх реалізацією та їх фінансування та кредитування. Вони можуть бути вирішені лише на макрорівні з залученням коштів державного бюджету. Так, він міг би контролювати ефективність використання коштів, спрямованих в порядку фінансування і кредитування на проведення природоохоронних заходів і в разі виявлення порушень — застосовувати відповідні санкції.

Окрім зазначених вище, ресурси цього банку можна формувати за рахунок отримання коштів шляхом емісії облігацій. Банк також повинен мати право користуватись міжбанківським кредитом, в тому числі кредитом Національного банку України. При цьому кошти, мобілізовані за рахунок штрафів і добровільних внесків, переважно могли б використовуватись на безповоротне фінансування природоохоронних заходів, як правило, загальнодержавного значення, а депозити, вклади, міжбанківські кредити та облігаційні позики слід використовувати на надання кредитів суб'єктам господарювання для проведення природоохоронних заходів, які приносять економічний ефект.

Ресурсну базу банку екології можна також формувати за рахунок коштів, які могла б отримати Україна від продажу квот на викид парникових газів тим країнам, які свої квоти вичерпали.

Правда, створення банку екології може наштовхнутись на обмеження, встановлені чинним законодавством. Так, Закон України від 7 грудня 2000 р. «Про банки і банківську діяльність» окреслив коло спеціалізованих банків, обмеживши його інвестиційними, іпотечними (земельними), ощадними та кліринговими [3]. Тому створенню банку екології має передувати внесення змін у зазначений Закон. Для цього в ньому після переліку можливих спеціалізованих банків слід лише додати слова «та інші».

На наше глибоке переконання, створення банку екології досить швидко приведе до позитивних змін у справі охорони навколишнього середовища, що піде на користь не тільки народу України, але й усьому світовому співтовариству. Досвід України зможуть використати й інші держави. А це сприятиме прискоренню інтеграції України в Європейський Союз.

Література

1. *Кофі Аннан*. Шанс забезпечити наше майбутнє // Урядовий кур'єр. — 2002, 5 черв. — № 101. — С. 13.
2. *Косовець О.* Довкілля очищується. Чи надовго? // Урядовий кур'єр. — 2004, 5 черв. — С. 14.
3. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 7 грудня 2000 р. // Офіційний вісник України. — 2001. — № 1—2. — Ст. 1.

В. М. Березовик

Київський національний економічний університет

ОЦІНКА ПРАКТИКИ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПОЗИЧАЛЬНИКІВ

Протягом останніх років постійно зростають обсяги інвестицій та кредитів у агропромисловий комплекс країни. За даними Міністерства аграрної політики України у 2003 р. інвестиції у сільське господарство в порівнянні з 1999 р. збільшились в 1,8 рази, а обсяги кредитів зросли більше, ніж у 20 разів з 390 млн грн до 8 200 млн грн. Тенденція до зростання кредитних вкладень банків в сільськогосподарський сектор зберігається і в поточному році. Українські підприємства агропромислового комплексу станом на 01.09.2004 р. отримали 6,245 млрд грн кредитів, в тому числі сільськогосподарські підприємства — 1,898 млрд грн на пільгових умовах.

Останнім часом збільшилась частка довгострокових кредитів, що надаються аграрним позичальникам. Так, з загальної суми залучених агровиробниками на умовах здешевлення кредитів на довгострокові приходить 473 млн грн. Середня процентна ставка за кредитами аграріїв складає близько 18,8 %.

Аналіз практики банківського кредитування АПК в Україні свідчить: стандартно діюча система оцінки банками ризиків по відношенню до сільськогосподарських підприємств не завжди спрацьовує. Значна кількість підприємств не мають кредитної історії, в багатьох банках відсутній кваліфікований персонал для